

Київський університет імені Тараса Шевченка

УДК 33 9.97 (477.7)

На правах рукопису

Фатма Бейоглу

**ФОРМУВАННЯ ЧОРНОМОРСЬКОГО РЕГІОНА
ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА**

Спеціальність 08.05.03 - міжнародні
економічні відносини

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Київ - 1995

00755006 (N)

дисертаційна робота виконана в Інституті міжнародних відносин Київського
університета імені Тараса Шевченка

339.9

Науковий керівник

доктор економічних наук,

професор Філіпенко А.С.

Офіційні опоненти

доктор економічних наук,

професор, академик АН

Вищої школи України

Кльовко Г.Н.

Ведуча організація

кандидат економічних наук,

доцент Савчук В.І.

Інститут світової економіки

і міжнародних відносин

НАН України

Захист відбудеться "14" грудня 1995 року в 14 годин на засіданні спеціалізованої
ради Д 01.01.19 в Інституті міжнародних відносин Київського університета імені
Тараса Шевченка за адресою: 254119, Київ, вул. Мельникова, 36/1, зал засіда-
вчої ради.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Київського університета імені
Тараса Шевченка за адресою: 252017, Київ, вул. Володимирська, 58.

Автореферат розісланий "13" листопада 1995 року

Вчений секретар

спеціалізованої ради

Скелеско

Снежко О.В.

Загальна характеристика роботи

Актуальність теми і стан її розробки, дослідження процесу формування, що розпочався, та ходу подальшої еволюції Чорноморського регіонального економічного співробітництва є поглибленням теоретичної розробки і наукового аналізу розвитку регіональної економічної інтеграції як закономірності сучасних міжнародних економічних відносин. Інтеграційні процеси у світовому господарстві є, з одного боку, наслідком, а з другого - причиною подальшого поглиблення міжгосподарських зв'язків, що ведуть до формування цивілізованих міжнародних економічних відносин. У загальному контексті актуальності розробки проблем такої синтезованої форми міжнародних економічних відносин, якою є регіональна економічна інтеграція, особливе значення набуло дослідження її конкретного прояву в зоні Чорноморського регіону.

Організація Чорноморського Економічного Співробітництва (ЧЕС) являє собою унікальну міжнародну економічну структуру. Це перше велике інтеграційне об'єднання країн у період постконфронтаційного етапу розвитку нашої планети, що розпочався. Воно з'єднало держави, що до останнього часу орієнтувалися на принципово різні економічні і політичні моделі. Розвиток співробітництва між ними став можливим завдяки кардинальним змінам політико-економічної, а разом з тим і міжнародної ситуації в світі, у тому числі відновленню або укріпленню державності багатьох країн Чорноморського регіону, поширенню демократичних основ. Країни-учасниці ЧЕС прагнуть за допомогою цієї організації подолати серйозні труднощі, що зв'язані з проведенням ринкових реформ, прискорити свою інтеграцію у європейську та світову економіку. Тим більше, що досвід, наприклад, європейських країн показує, що участь в регіональних структурах не тільки не є для них перешкодою на шляху інтеграції до континентального загалу, а, навпаки, сприяє адаптації до нього загального

Літв. м. В. Стефаніка
АН України

об'єднання. Так, країни Північної Ради зберегли свою організацію і після приєднання до Європейської Ради (ЄР).

Проблемам регіональної економічної інтеграції приділяється велика увага у світовій економічній літературі. Цим проблемам присвячено роботи багатьох західних економістів, як Ж.Альбертіні, Б.Баласа, Л.Браун, С.Брю, Ж.Вінер, К.Макконнелл, Г.Мюрдаль, Р.Макнамара, Л.Пірсон, У.Ростоу, Я.Тінберген та ін. Серед економістів і політологів Туреччини в розробку даної проблеми внесли свій внесок Э.Аладінлер, С.Апак, Н.Джокдемиз, А.Йілмаз та ін.

Істотне місце у вивченні регіональної економічної інтеграції зайняли роботи з проблем світової економіки та міжнародних економічних відносин таких українських вчених, як В.С.Будкіна, В.А.Вергуна, Г.Н.Климко, А.И.Кредісова, В.А.Колибанова, М.И.Лозюка, С.В.Мочерного, А.Плотникова, А.И.Рогача, А.П.Рум'янцева, В.И.Савчука, В.Д.Сікори, В.А.Степаненко, В.А.Супруна, А.С.Філіппенка, А.И.Ширикова та багатьох інших. Серед дослідників країни СНД звернемо пильну увагу на роботи А.Р.Альп, О.Т.Богомолова, В.В.Гаврилюка, А.С.Кодаченка, В.М.Колонтая, Є.Е.Обмінського, Г.И.Рубінштейна, Г.В.Смірнова, В.Л.Тягуценка, И.П.Фамінського, И.О.Фарізова, В.В.Шмельова, В.Д.Щетініна і т. ін. Помітний внесок в розробку зазначених проблем внесли польський вчений Е.Келлер, болгарський Т.Ганев та ін. Все це говорить про значну увагу в світовій економічній літературі до загальних проблем регіональної економічної інтеграції в цілому, а також її конкретних проявів у певних групах країни у Європі, Азії, Африці та Латинській Америці.

✓ Разом з тим, щодо проблем формування конкретного Чорноморського регіону економічного співробітництва, де Туреччина і Україна відіграють помітно активну та ініціативну роль, вивчення і наукове осмислення їх тільки починається. Це цілком зрозуміло, якщо взяти до уваги, що сама ідея

та подальше становлення ЧЕС мають зовсім коротку історію, що охоплює менш ніж чотири роки. За цей час з'явилися тільки окремі статті, що присвячені розробці по ЧЕС, відносно постановки питань про необхідність і можливість існування цієї організації. Звідси вкрай необхідна потреба комплексного, пильного дослідження становлення і розвитку Чорноморського регіону економічного співробітництва. Саме теоретична та практична значимість проблем формування ЧЕС та необхідність їх розкриття й обумовили вибір теми дисертаційного дослідження, його об'єкт, предмет, ціль та завдання.

Об'єктом дослідження дисертації обрано Чорноморський регіон, в якому починаються процеси інтеграційного співробітництва.

Предметом дисертаційної роботи є дослідження самих процесів регіонального економічного співробітництва в рамках ЧЕС як закономірності сучасних міжнародних економічних відносин.

Мета та завдання дослідження. Мета дисертаційного дослідження полягає у розробці концепції формування організації ЧЕС на основі аналізу та співставлення як напрацювань світової економічної думки і практики з питань розвитку сучасних економічних відносин та їх синтезованої форми - регіональної економічної інтеграції, так і практики становлення регіонального економічного співробітництва у Чорноморській зоні для висвітлення перспектив розвитку інтеграційних процесів між країнами-учасницями організації, стратегії та механізми їх здійснення.

У контексті проблематики дисертаційної роботи основними завданнями, що визначають структуру дослідження, є:

- розкриття суті та етапів процесу регіональної економічної інтеграції, тенденцій її розвитку у системі світового господарства і міжнародних економічних відносин;

- висвітлення широкого спектру факторів участі країн Чорноморського регіону у взаємних економічних зв'язках і міжнародному

розподілу праці для виявлення загальних і специфічних об'єктивних передумов формування зони ЧЕС;

- аналіз розробки стратегічних основ ЧЕС в світі становлення системи взаємного економічного співробітництва країн-членів організації;

- розгляд становлення організаційно-економічного механізму взаємного співробітництва країн ЧЕС;

- співставлення і оцінка основних сільських проектів економічного співробітництва в ЧЕС, висвітлення їх ролі, місця і значення в розвитку всієї організації та її членів;

- проведення аналізу стану та перспектив економічних відносин Туреччини і України як активних та ініціативних суб'єктів ЧЕС.

Теоретичною та методологічною основою дисертаційного дослідження стали досягнення світової економічної думки з питань міжнародних економічних відносин, основоположні документи ЧЕС, діалектичний метод наукового пізнання, що дозволяє вивчати економічні явища у розвитку та взаємозв'язку, включає системний аналіз, історико-логічну аргументацію, порівняння, узагальнення.

В роботі використані фундаментальні праці з економіки міжнародних зв'язків вищезазначених вчених.

Що стосується робіт саме по ЧЕС, то до цього часу у печаті з'явилось поки що тільки дуже небагато публікацій. Автором оброблені журнальні і газетні наукові публікації, що аналізують деякі питання діяльності ЧЕС, у тому числі таких турецьких дослідників і практичних робітників, як К. Джерар, Э. Ібек, Ф. Кайтанджі, Ч. Курдоглу, Т. Онур, А. Юнлю, Я. Якиш та деякі інші, і таких українських вчених і практичних працівників, як А. Березний, А. Горлов, Т. Дмитрієва, Д. Лук'яненко, Т. Мацко, В. Новицький, О. Олійник та деякі інші, в основному написані в співавторстві публікації.

При розробці концепції діяльності ЧЕС, вивченні і обґрунтуванні взаємного економічного співробітництва країн-членів організації використовувались програмні документи нарад у верхах, зустрічі міністрів закордонних справ і сесій Парламентської Асамблеї ЧЕС, Регламенти ЧЕС і Парламентської Асамблеї ЧЕС, Договір про започаткування Чорноморського банку торгівлі та розвитку, матеріали робочих груп при Нараді міністрів закордонних справ, експертних комітетів Парламентської Асамблеї ЧЕС, окремі законодавчі акти країн-учасниць, виступи їх керівників, документи двусторонніх зустрічей і т. ін.

Статистична і фактологічна основа роботи. Фактологічну і емпіричну базу роботи становлять, передусім, статистичні видання та офіційні матеріали ЧЕС (особливо документи організації, довідники, прес-релізи і т. ін., що видаються Координаційним центром ЧЕС по обміну статистичними даними та економічною інформацією і Постійним міжнародним секретаріатом ЧЕС. Широко використані статистичні щорічники по міжнародному співставленню Туреччини, що видаються Управлінням зовнішньоекономічних зв'язків країни, щорічники по Туреччині, що видаються Центром розвитку експорту Подсекретаріата казни та зовнішньої торгівлі при Прем'єр-міністрі країни, матеріали Міністерства економіки і Міністерства статистики України, у тому числі звіти про зовнішньоекономічні зв'язки країни і т. ін.

Значну частину фактологічного і статистичного матеріалу було взято з періодичного друку. Важливе місце при проведенні дослідження зайняли статистичні матеріали ООН та її спеціалізованих установ (Міжнародного валютного фонду, Світового банку). Значні труднощі та складнощі виникли, по-перше, у зв'язку з досить частою відсутністю потрібних даних, по-друге, з їх звичайною невідповідністю по деяким країнам ЧЕС і, в кінці кінців, по-третє, з тим, що організація ЧЕС тільки проходить свої становлення.

Наукова новизна дисертаційної роботи і особистий внесок автора.

Основна наукова повинна дослідження полягає в тому, що воно є першим комплексним аналізом становлення і розвитку Чорноморського регіона економічного співробітництва.

Головні результати проведеної роботи конкретизуються у наступному:

- при аналізі комплексу проблем формування Чорноморського регіона економічного співробітництва запроваджено методологічний підхід, що полягає в розгляді цих проблем з позицій характеристики сутності ЧЕС як особливої унікальної моделі економічного співробітництва, що базується на загальних закономірностях розвитку процесу регіональної економічної інтеграції;

- показані об'єктивні передумови формування зони ЧЕС через розкриття її необхідності як вираження закономірності сучасних міжнародних економічних відносин, і виділення та структурування реальних можливостей у вигляді таких факторів, як:

- 1) геополітичні, у тому числі історико-політичні умови;
- 2) геоекономічні, які включають природні, техніко-економічні, економічний потенціал в цілому та ін. характеристики;
- 3) соціально-економічні, як-то: розвиток ринкової економіки, особлива роль в цьому процесі держави та інші риси економічної системи;
- 4) необхідність об'єднання спільних зусиль країн регіона для досягнення національних інтересів кожного учасника ЧЕС (що витікає із попередніх факторів та узагальнює їх);

- проведено аналіз стратегічних оснiв і організаційно-економічного механізму ЧЕС, що доводить багатосторонній характер організації, направлений на здійснення конкретних проєктів співробітництва та надання всесторонньої підтримки розвитку ринкових відносин і приватного бізнесу за активної економічної ролі держави для виконання передумов розвитку

інтеграції в світовий економічний простір;

- охарактеризовано систему взаємного економічного співробітництва країн-членів ЧЕС, розвиток конкретних його форм, як-то взаємної торгівлі, виробничої кооперації і спільних інвестицій, повноцінної системи багатосторонніх розрахунків та ін.; розкрито, що синтезоване використання всіх цих форм веде до розвитку регіональної економічної інтеграції країн ЧЕС;

- обгрунтовано, що успішний розвиток співробітництва в ЧЕС тісно пов'язаний з розвитком ринкового господарювання в країнах-учасниках;

- спеціально проведено дослідження напрямків і форм економічного співробітництва Туреччини і України в рамках ЧЕС як активних та ініціативних учасників організації.

Практична значимість дослідження полягає в тому, що її результати можуть бути використані, по-перше, в органах ЧЕС; по-друге, у зовнішньоекономічних відомствах та установах, підприємницьких структурах країн ЧЕС при становленні системи взаємного економічного співробітництва. Матеріали дисертації можуть бути корисними при експертній оцінці перспектив і можливостей регіонального економічного співробітництва у Чорноморській зоні.

Основні матеріали, результати та пропозиції дисертації можуть використовуватися при вивченні курсу "Міжнародні економічні відносини", а також курсу "Світова економіка" та спецкурсів з проблем міжнародної інтернаціоналізації господарського життя та інтеграції. Достатньо перспективним є вивчення спецкурса по ЧЕС для підготовки висококваліфікованих фахівців по міжнародним економічним відносинам в країнах-учасниках організації.

Апробація роботи. Головні положення дисертаційної роботи було обговорено на кафедрі міжнародних економічних відносин Інститута міжнародних відносин Національного університету імені Тараса Шевченка.

відображено у науковій доповіді на міжнародній науково-теоретичній конференції "Реформування зовнішньоекономічної сфери України", в Посольстві Турецької Республіки в Україні, практичних рекомендаціях його економічному відділу.

Деякі положення дисертаційної роботи використано при вчитанні курсу "Міжнародні економічні відносини" та спецкурсів з регіональної економічної інтеграції.

Опубліковано за результатами проведеного дослідження і прийнято до друку 3 наукових роботи.

Структура роботи. Мета та завдання дослідження визначили наступну структуру дисертації:

Вступ

Глава 1. Об'єктивні передумови формування зони Чорноморського Економічного Співробітництва

1.1. Розвиток процесу регіональної економічної інтеграції як закономірність сучасних міжнародних економічних відносин

1.2. Фактори участі країни Чорноморського регіона у взаємних економічних зв'язках та міжнародному розподілі праці

Глава 2. Становлення системи взаємного економічного співробітництва країн-членів ЧЕС

2.1. Розробка старатегічних основ ЧЕС

2.2. Формування організаційно-економічного механізму співробітництва

між країнами-членами ЧЕС

2.3. Розробка спільних проєктів економічного співробітництва в ЧЕС

Глава 3. Стан і перспективи економічних відносин Туреччини і України як суб'єктів ЧЕС

Закінчення

Додатки

Список основної використаної літератури

Основний зміст роботи

В роботі розкрито, по-перше, об'єктивну необхідність формування зони ЧЕС, що визначається інтернаціоналізацією та глобалізацією економічного життя країн світу в умовах ринкового господарювання, і, по-друге, охарактеризовано реальні можливості розвитку процесу взаємних економічних зв'язків і міжнародного розподілу праці між країнами Чорноморського регіону.

В роботі показано, що в пошуках шляхів змінення свого становища з метою прискорення економічного розвитку країни Причорномор'я проявляють помітний інтерес до регіонального економічного співробітництва, що знайшло організаційне оформлення у створенні в червні 1992 року ЧЕС у складі таких 11 країн: Азербайджан, Албанія, Вірменія, Греція, Грузія, Болгарія, Молдова, Росія, Румунія, Туреччина та Україна. В процесі розвитку організації ряд країн отримали статус наглядача або офіційно повідомили про свій намір щодо участі в ЧЕС. В дисертаційному дослідженні особливо підкреслено, що найважливішою специфікою ЧЕС є те, що до неї увійшли країни, що відносяться до різних соціально-економічних підсистем світового господарства.

Оскільки регіональні економічні міжнародні об'єднання на міждержавній основі отримали широкий розвиток на базі інтернаціоналізації економічного життя, що є результатом розвитку загальносвітових виконавчих сил, взаємопов'язаних міжнародним розподілом праці (МРП), то в роботі висвітлено цю закономірність сучасних міжнародних економічних відносин та розглянуто в узагальнюючому вигляді процес виникнення регіональної економічної інтеграції. При цьому звернуто увагу на те, що характерною рисою сучасних міжнародних економічних відносин є те, що вони цементують суперечливу цілісність світового господарства, що розвивається, на базі поглиблення МРП в умовах науково-технічної революції. В роботі

охарактерізовано різні підходи дослідників процесу інтернаціоналізації економічного життя та обґрунтовується необхідність комплексного аналізу цього процесу на основі проведених досліджень, розглянуто його етапи та ступені.

Як доведено в роботі, практика діяльності ЧЕС, що почалася, свідчує, що незважаючи на труднощі та складності економічного співробітництва країн цього регіону, воно все більш набирає обертів, оскільки у сучасних умовах соціально-економічний прогрес країни неможливий в отриманні від міжнародних економічних взаємозв'язків. Поглиблення ж взаємозалежності та взаємозв'язків всіх ланок світового господарства спирається на розвиток інтернаціонального характеру виробничих сил. В той же час інтернаціоналізація економічного життя є не тільки функцією виробничих сил, але й економічних виробничих відносин, найбільш ефективного використання обмежених ресурсів через ринкову систему господарювання, в тому числі на міжнародному рівні. У зв'язку з цим розглянуто категорію МРП та два основних напрямки зовнішньоекономічної діяльності - традиційне і стратегічне - через основні форми міжнародних економічних відносин та місце в них регіональної економічної інтеграції.

В роботі показано, що розвиток процесу регіональної економічної інтеграції став закономірністю сучасних міжнародних економічних відносин, прийняв всеохоплюючий глобально-планетарний характер. Інтеграційні групи, створені в Європі, Північній та Латинській Америці, Азії та Африці, охопили регіони країн розвинутої ринкової економіки, ринкової економіки, що розвивається, у свій час командно-адміністративної системи (до її розпаду), а нині перехідні до ринкової економіки, що склалися на її території.

В дисертації охарактеризовано ринкову економічну і адміністративну розподільно-виробничу моделі регіональної інтеграції;

проаналізовано сучасні концепції регіональної економічної інтеграції, що базуються на двох основних підходах: неоліберальному та інституціональному; висвітлено, з виділенням загальнозначимого досвід регіональних економічних об'єднань в різних підсистемах світового господарства, сгруповані етапи та ступені розвитку регіональної економічної інтеграції.

Зроблено висновок про те, що спільне в регіональній підструктурі світового господарства полягає в тому, що всі міждержавні об'єднання створюються для реалізації загального інтересу країн-учасниць. Посилюється координація економічної політики. Особливе ж в регіональних підсистемах проявляється, по-перше, у специфіці інтересів окремих членів цих підсистем, а, по-друге, в різних можливостях різних груп у досягненні загального інтересу. Ступені регіональної економічної інтеграції визначаються факторами участі країни конкретного регіона во взаємних економічних зв'язках і МРП.

Реальні можливості широкомасштабного економічного співробітництва в Причорноморській зоні проявились разом з розвитком в країнах регіона процесу ринкової трансформації. В умовах ринкових відносин зовнішньоекономічні зв'язки прямо і безпосередньо впливають на процес відтворення в кожній країні, ставши одним з рішучих структуротворних складових господарювання. Саме в період створення ЧЕС почався процес ринкової трансформації країн командно-адміністративної системи в регіоні (в тому числі й України), а в інших країнах Чорноморської зони, наприклад у Туреччині, прискорився процес розвитку ринкової економіки. Саме з 1980 року Туреччина запроваджує нову, відкриту зовнішньоекономічну політику і в 1982 році приймає нову Конституцію.

Проведене в дисертації дослідження факторів участі країн Чорноморського регіону во взаємних економічних зв'язках і МРП дозволило виявити як переваги, так і недоліки окремих факторів, різновиди та

суперечності їх впливу на масштаби та глибину економічних взаємозв'язків країн регіону. Великий діапазон відмін в геополітичних, геоekonomічних і соціально-економічних факторах окремих країн ЧЕС, з одного боку, служить об'єктивною основою для розвитку їх взаємного економічного співробітництва і МРП. З другого, відрізнення в економічних потенціях, нестиковки національних економік цих країн, їх інфраструктур, суттєва різниця у рівнях розвитку ринкових відносин на сьогоднішній день, різноманітність політичних та військових ситуацій і т. ін. відтворюють помітні труднощі в економічному співробітництві і МРП між країнами ЧЕС. Але це перехідні протиріччя та труднощі. Саме об'єднання в ЧЕС відкриває реальні додаткові можливості для їх подолання.

Центральне місце в роботі займає аналіз становлення системи взаємного економічного співробітництва країн-членів ЧЕС. Цей аналіз здійснено на трьох основних напрямках:

- 1) дослідження розробки стратегічних основ ЧЕС;
- 2) розгляд формування організаційно-економічного механізму співробітництва між країнами ЧЕС;
- 3) характеристики розробки спільних проєктів економічного співробітництва в ЧЕС.

При аналізі різноманітних аспектів формування ЧЕС в дисертації висвітлено, чому саме Туреччина взяла на себе роль локомотива по створенню даної регіональної економічної організації. По-перше, це результат тих перетворень, які проводились в Туреччині у 80-і роки, і відображення її економічного потенціалу, що виріс за ці роки на основі сучасної "турецької моделі" розвитку. По-друге, це результат пошука країною альтернатив, у зв'язку із затримками надання їй повноправного членства в Європейському Союзі (ЄС). По-третє, основні стимули активності турецьких державних кіл у створенні ЧЕС визначаються соціально-економічними змінами в розвитку ринкової економіки в регіоні.

Підготовка до створення організації ЧЕС пройшла досить інтенсивно на протязі 1990-1991 років. У результаті величезної та кропіткої діяльності зацікавлених країн за загально визнаної визначної ролі Туреччини глави держав та урядів 11 країн, що зібрались на Нараду у верхах в Стамбулі, підписали 25 червня 1992 року Декларацію про Чорноморське Економічне Співробітництво та Босфорську заяву, чим і було покладено початок офіційному функціонуванню організації ЧЕС. В цих програмних документах було сформульовано розроблені основи концепції діяльності ЧЕС, що одержують подальший розвиток, уточнення, доповнення в документах другої Наради у верхах (30 червня 1995 року в Бухаресті), зустрічей міністрів закордонних справ та голів парламентів країн-учасниць, що постійно збираються, інших інститутів, організацій.

Концепція стратегії ЧЕС походить з історичної необхідності укріплення миролюбивих конструктивних відносин між країнами, що увійшли в організацію, засновується на загальних принципах устава ООН та документів ОБСЕ і ставить за мету функцію створення необхідних умов для взаємовигідного процвітання. Країни ЧЕС розділяють основополагаючий підхід, що заключається у тому, що свобода повинна також поширюватись на права і правила, якими керується ринкова економіка. Вони вважають, що створення організації дозволить краще реалізувати конкретні проєкти спільних дій, а це буде прямим внеском в рост добробуту та процвітання країн ЧЕС і регіона в цілому. Виходячи із спільного бачення майбутнього та використання взаємного співробітництва, учасники ЧЕС вісловлюють прагнення до нестворення Чорноморського регіона в зону миру, свободи, стабільності і процвітання. Концепція ЧЕС визначає метою організації добробут народів країн-учасниць на основі таких загальних цінностей, як демократія, що ґрунтується на права людини і основні свободи, процвітання, що може бути досягнуто через економічну свободу та соціальну справедливість, і рівна безпека для всіх учасників. Підтверджено

намір розвивати економічне співробітництво країн ЧЕС як внесок у створення загальноєвропейського простору і для досягнення більш високого ступеню інтеграції країн-учасниць у світову економіку. В концепції ціленаправлено проводиться євроцентристська ідея.

Принципами розвитку економічного співробітництва між країнами-учасницями є універсально визнані принципи міжнародного права, що закріплені в документах ОБСЕ. Підтверджено, що всі сфери економічного співробітництва між країнами ЧЕС відкрито для участі третіх зацікавлених країн, їх економічних та фінансових установ, підприємств і фірм, а також регіональних та міжнародних економічних і фінансових установ, тобто ця організація є відкритим суспільством (товариством). Передбачено як двостороннє, так і багатостороннє співробітництво між країнами ЧЕС, а також з третіми зацікавленими країнами, прискорення економічного, технологічного і соціального прогресу і заохочення підприємницької діяльності. Участь в ЧЕС не порушує обов'язків з третіми країнами та іншими регіональними об'єднаннями, зокрема, ЄС, СНД, ОЕС та ін.

Як показано в роботі, концепція стратегії ЧЕС накреслила формування форм і механізмів економічного співробітництва. З метою укріплення взаємного співробітництва країни-учасниці вирішили діяти у напрямку покращення ділового середовища та заохочення індивідуальної і колективної ініціативи підприємств і фірм, що безпосередньо беруть у ньому участь.

Країни ЧЕС зобов'язались запровадити необхідні заходи, у тому числі заохочувати спільні проекти, для захисту навколишнього середовища, особливо охорони та покращення екологічного стану Чорного моря, а також збереження, використання і розвитку його біопродуктивного потенціалу.

В цілому концепція стратегії ЧЕС визначає не тільки основи, форми та заходи співробітництва країн-учасниць, але й намічає механізми керування процесом розвитку організації.

В дисертації ґрунтовно розкрито на основі аналізу звичних

матеріалів організаційно-економічний механізм співробітництва між країнами ЧЕС, що є складовою зовнішньополітичного механізму в цілому. Його основна функція полягає в забезпеченні поетапної, вибіркової та м'якої інтеграції національних економік країн-членів ЧЕС, перш за все, в об'єднану зону вільної торгівлі.

В той же час, новизна моделі регіонального співробітництва в ЧЕС складається не тільки з специфіки її основ, принципів, цілей і т. п., але й у переплетінні різних етапів регіонального економічного інтеграційного процесу.

Структура організаційно-економічного механізму співробітництва країн ЧЕС має два чітко виражених рівня.

По-перше, макрорівень міждержавного регулювання і координації зовнішньоекономічної діяльності країн, що приймають участь у ЧЕС, а також їх загальноекономічного співробітництва і відносин в різних конкретних сферах економічної, технологічної, інформаційної, правової та іншої діяльності.

По-друге, мікрорівень цієї діяльності через співробітництво підприємств та підприємців.

В дисертаційному дослідженні розкрито інституційно-економічну структуру ЧЕС та дано її ґрунтовну характеристику. Уся організаційно-економічна структура ЧЕС свідчить про її демократичні начала, відсутність можливостей для гегемонії будь-якої країни. Основними сформованими структурами організаційно-керуючого механізму ЧЕС стали:

I. Нарада глав держав та урядів.

II. Збори міністрів закордонних справ країн-учасниць (ЗМЗС) та його органи у вигляді Постійного міжнародного секретаріата ЗМЗС та Робочих груп з конкретних проблем, сформованих під егідою ЗМЗС.

III. Парламентська Асамблея ЧЕС (ПАЧЕС) та її органи у вигляді Генеральної Асамблеї, Постійного Комітету, Бюро, Міжнародного

Секретариата и Комітетів з основних напрямків діяльності ПАЧЕС.

IV. Рада ЧЕС і її органи у вигляді Секретариата Ради ЧЕС і консультантів при ній з основних питань співробітництва підприємницьких установ країн-членів організації.

V. Фінансова складова організаційно-економічної структури ЧЕС представлена Чорноморським Банком торгівлі і розвитку (ЧБТР).

Основні елементи організаційно-економічної структури ЧЕС своєю діяльністю відкривають широкі можливості для розвитку різноманітних форм економічного співробітництва країни, що приймають участь в ній, синтезоване використання всіх цих форм, що веде до розвитку процесу регіональної економічної інтеграції країни ЧЕС.

В дисертації показано, що становлення і розвиток економічного співробітництва країни в рамках організації ЧЕС пройшло вже визначальні етапи. По-перше, підготовчий етап по створенню самої організації ЧЕС. По-друге, етап осмислення форм співробітництва в умовах створеної організації. По-третє, етап напрацювання відповідних документів по формуванню організаційно-економічної структури ЧЕС. І, наприкінці, в-четвертих, етап напрацювання різноманітних форм економічного співробітництва, їх взаємозв'язок. Цілком зрозуміло, що другий, третій і четвертий етапи взаємонарештаються у часі.

Основне місце у сучасних умовах розвитку економічного співробітництва країн ЧЕС займає їх взаємна зовнішня торгівля. Це можна пояснити, оскільки вона є традиційною формою міжнародних економічних відносин та розвивалась до формування ЧЕС. Створення ж останнього надає їй нові імпульси через напрацювання та застосування заходів, що ведуть до формування зони вільної торгівлі.

В роботі проведено аналіз договірно-правової бази економічного співробітництва, розвитку торгівлі та реалізації сильних інвестиційних проєктів. Одночасно показано, що наміри країн, що беруть участь у ЧЕС,

іноді далеко не ідентичні у зв'язку з приватними інтересами окремих країн. Разом з тим, спільні інтереси всіх учасників ЧЕС дозволяють у ході настійного і кропіткого пошука знаходити варіанти розвитку економічного співробітництва, що їх об'єднують.

Особим напрямком співробітництва є сприяння розвитку процесів приватизації, підприємництва на всіх рівнях економіки, в укріпленні малого та середнього бізнесу. Для успішного розвитку спільних проєктів економічного співробітництва створюється база інформаційного забезпечення і підготовки спеціалістів вищої кваліфікації.

У дисертації висвітлено розробку спільних проєктів економічного співробітництва в ЧЕС, складності та шляхи їх подолання. Показано активну роль Туреччини та України в цьому співробітництві.

Особливе місце в дисертації зайняла характеристика стану і перспектив економічних відносин Туреччини та України як суб'єктів ЧЕС. Показано, як сучасні турецько-українські економічні відносини розвиваються в цілому на міждержавному, міжрегіональному, міжфірмовому, підприємницькому та міжбізнесовому рівнях. Висвітлено напрошування в рамках ЧЕС різноманітних форм економічного співробітництва між цими країнами. Зроблено висновок про те, що розвиток економічних взаємозв'язків цих країн має широкі перспективи з розвитком самого ЧЕС.

В цілому, важливим завданням, що стоїть перед ЧЕС, є необхідність суттєвої активізації роботи по узгодженню національних законодавств в економічній сфері, початку підготовки багатосторонніх угод, зокрема, про заохочення інвестиційної діяльності в регіоні, знятті бар'єрів, що виникають та заважають вільній торгівлі між країнами-учасницями і т. ін. В цілому перспективною стала б багатостороння угода між зацікавленими країнами по формуванню диференційного торговельного режиму.

Також вкрай необхідно створення регіональної інфраструктури для нормальної підприємницької діяльності в ЧЕС. Для цього треба

прискорити реалізацію уже напрацьованих в експертних групах проектів. При цьому особлива роль повинна належати ЧБТР, його можливості кредитувати вже укладені програми.

Відмічено і інші заходи по удосконаленню діяльності ЧЕС, її результативності. Запропоновані на основі проведеного дослідження, націлені на створення сприятливих умов для успішного формування Чорноморського регіона економічного співробітництва.

Основні положення дисертації викладено у таких публікаціях:

1. "Стратегические основы ЧЭС" / деп. в ГНТБ України 2329 УК95.
2. "Совместные экономические проекты ЧЭС" / деп. в ГНТБ України УК95. 2928
3. "Экономические отношения Турции и Украины как субъектов ЧЭС" / У аб.: Реформування зовнішньоекономічної сфери України", Міжнародна конференція 19-20 жовтня 1995 р. (дано до друку).
4. "Турецко-украинские экономические отношения в региональном плане" / Газета "Финансовая Украина", №46 от 21.10.95г.
5. "Про розвиток транспортного комплексу ЧЕС" / Політико-економічне видання посольства Туреччини в Україні. Травень 1995 року (на тур. мові).

Annotation

Beyoglu Fatma. Formation of Black Sea region of economic cooperation. Dissertation is a manuscript. Dissertation submitted for a Master of Economic Science, specialised field 08.05.03-International Economic Relations. Taras Shevchenko National University. Kiev - 1995.

Objective laws of formation of Black Sea region of economic cooperation were ascertained, establishing of the system of economic cooperation of the participant-states of the BSEC, its conception, strategy and practice were analysed, the direction of developing of the organization was show. Special place was devoted to reveal the economic bilateral relations between Turkey and Ukraine as the subjects of BSEC.

Key words: international economic relations, regional integration, factors of economic mutual relations, integration strategy, joint projects, effectiveness, transitional economy.

Аннотация

Бейоглу Фатма. Формирование Черноморского региона экономического сотрудничества. Диссертация является рукописью. Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.05.03 - международные экономические отношения. Национальный университет имени Тараса Шевченко. Киев - 1995.

Установлена закономерность формирования зоны экономического сотрудничества в Черноморском регионе, проанализировано становление системы экономического сотрудничества стран-членов ЧЭС, его концепция, стратегия и практика, организационно-экономический механизм, показаны пути развития организации. Особое место отведено раскрытию экономических взаимосвязей Турции и Украины как субъектов ЧЭС.

Ключові слова: міжнародні економічні відносини, регіональна інтеграція, фактори економічних взаємозв'язків, стратегія інтеграції, спільні проекти, ефективність, перехідна економіка.

Annotation

Abstracts of the 1982-1983 session of the International Symposium on Economic Relations between the USSR and the Countries of Eastern Europe, held in Moscow, U.S.S.R., 1982. The main theme of the symposium was "Economic Relations between the USSR and the Countries of Eastern Europe". The symposium was organized by the Institute of Economics and Statistics of the U.S.S.R. Academy of Sciences. The main results of the symposium are summarized in this book. The book contains 100 abstracts of the papers presented at the symposium. The abstracts are arranged in two parts: the first part contains abstracts of the papers presented at the plenary session, and the second part contains abstracts of the papers presented at the section meetings. The abstracts are written in Russian and English. The book is intended for economists and statisticians who are interested in the economic relations between the USSR and the countries of Eastern Europe.

4. Турецко-українські економічні відносини

Abstracts of the 1982-1983 session of the International Symposium on Economic Relations between the USSR and the Countries of Eastern Europe, held in Moscow, U.S.S.R., 1982. The main theme of the symposium was "Economic Relations between the USSR and the Countries of Eastern Europe". The symposium was organized by the Institute of Economics and Statistics of the U.S.S.R. Academy of Sciences. The main results of the symposium are summarized in this book. The book contains 100 abstracts of the papers presented at the symposium. The abstracts are arranged in two parts: the first part contains abstracts of the papers presented at the plenary session, and the second part contains abstracts of the papers presented at the section meetings. The abstracts are written in Russian and English. The book is intended for economists and statisticians who are interested in the economic relations between the USSR and the countries of Eastern Europe.

Навч.-вид. 066. Тираж 100. Формат 60×84 1/14. Папір для офсетного друку.
Др. офс. Ум. др. л. 4.46. Підп. до др. 2.11.95. Зам. 0-4795.

Видавництво «Преса України».

453355

AB 33.668